

František Hrušovský vo funkcii pedagóga a riaditeľa gymnázia v Kláštore pod Znievom

Jaroslav Durec

DUREC, Jaroslav. František Hrušovský as Teacher and Head Teacher at Grammar School in Kláštor pod Znievom. In *Historický zborník*, Vol. 34, 2024, No. 1, pp. 13-31.

Abstract: The study deals with Hrušovský's life and work in terms of his work as a secondary school teacher and head teacher at the grammar school in Kláštor pod Znievom. He held these two closely related positions during the existence of both the interwar Czechoslovak and later Slovak states. On the one hand, through the life story of František Hrušovský, we can penetrate into the key phenomena of the time, including the political, scientific and educational spheres, and the areas connected with the daily life of students in the regional dimension. In the character of František Hrušovský, macro- and micro-histories intertwine with respect to the peculiarities of the historical development of the Slovak nation in the transformations of time. In addition, the processing of the topic of František Hrušovský's pedagogical activity at the grammar school of Kláštor pod Znievom takes into account both the external and internal aspects of the biography. In both cases, the sources of Hrušovský's motivation towards the work of a secondary school teacher, his core educational goals, work activities, and plans for the future are examined in the first place; as well as understanding the meaning of teaching national history, the connection between pedagogical and scientific activities, and the concept of his philosophy of education.

Keywords: František Hrušovský; Grammar School in Kláštor pod Znievom; Slovak History; Catholic Education.

Osobnosť Františka Hrušovského si tradične spájame s jeho významnými historickými dielami, medzi ktorými rezonuje najmä syntetizujúce dielo *Slovenské dejiny*. Práve vďaka tomuto ťažiskovému dielu o národných dejinách Slovákov ho spravidla považujeme za prvého syntetika slovenských dejín. Svedectvo o tom, že František Hrušovský nebol len uznávaným historikom, ale tiež výborným pedagógom, nám podáva jeho známa kniha, resp. učebnica dejepisu *Slovenské obrázkové dejiny*, ktorá bola pôvodne vydaná roku 1942. S odstupom času pred pár rokmi, roku 2017, sme mohli zaznamenať, že vyšla reedícia tohto Hrušovského diela. Aj v súčasnosti okrem printovej verzie je táto jedna z prvých učebníc dejepisu tiež zdarma dostupná online v elektronickej verzii na internete. Vydavateľstvo Torden v súvislosti s vydaním *Slovenských obrázkových dejín* uviedlo: „Našou hlavnou motiváciou je rozšíriť obzory slovenských čitateľov, no zároveň vzdať hold prof. PhDr. Františkovi Hrušovskému, ktorý bol slovenským historikom, prvým syntetikom slovenských dejín, verejný činiteľ i významný predstaviteľ

slovenského exilu v povojnovom období.⁴¹ Zároveň môžeme k tomu dodať, že toto dielo má s určitou oveľa hlbší význam, pretože nám odzrkadľuje na jednej strane znalosť slovenských dejín a na druhej strane pedagogické myslenie Františka Hrušovského. Oba tieto ťažiskové piliere jeho osobnosti sa formovali v priebehu dlhého životného príbehu, v ktorom nepochybne dôležité miesto zastávalo práve učiteľské pôsobenie na gymnáziu v Kláštore pod Znievom.

Nie je žiadnou novinkou, keď sa povie, že výber učiteľského povolania, ale aj spôsob nahliadania na problematiku výchovy a vzdelávania z pohľadu adepta učiteľstva neraz pramení v predchádzajúcom rodinnom a školskom prostredí. František Hrušovský od útleho detstva vyrastal v roľníckej rodine, kde panovala prísna katolícka výchova. Stredoškolské štúdium absolvoval na cirkevnom gymnáziu v Trnave. V priebehu univerzitného štúdia študoval na pražskej Karlovej univerzite, Jagelovskej univerzite v Krakove a Univerzite Komenského v Bratislave, kde ukončil aj svoje štúdiá.² František Hrušovský v rámci svojich osobnostných kvalít sa vyznačoval vnímavosťou, rozhladenosťou či kritickým myslením. Prostredníctvom vysokoškolského štúdia si vytvoril vlastnú koncepciu filozofie dejín a ich vedeckú interpretáciu, čo sa neskôr odzrkadlilo nielen v historickom bádani, ale rovnako tiež v pedagogickej činnosti. Pod vplyvom toho, že bol poslucháčom na troch univerzitách, ktoré zväčša síce stáli na moderných princípoch pozitivizmu, vďaka nadobudnutému všeobecnému rozhladu mal blízko ku komparácii. František Hrušovský vyštudoval aprobáciu dejepis, zemepis a slavistika. Štúdium ukončil slávnostnou promóciou 13. decembra 1929. O niečo neskôr roku 1931 dosiahol titul doktor filozofie (PhDr.) v študijnom programe dejiny československých vied a pomocných vied historických. František Hrušovský mal neobyčajne silný a hlboký vzťah k slovenským dejinám, tradíciám a národným osobnostiam, ktoré sa významne zaslúžili o pozdvihnutie vzdelanostnej úrovne slovenského národa. Ešte pred absolvovaním promócie sa rozhodol³

¹ Popis knihy – HRUŠOVSKÝ, František. *Slovenské obrázkové dejiny*. Kežmarok : Torden, Tartaria, 2017 [online]. Dostupné na: https://www.pantarhei.sk/267612-slovenske-obrazkove-dejiny-frantisek-hrusovsky?_gl=1*1ngui6n*_up*MQ.&gclid=CjwKCAiAvJarBhA1EiwAGgZl0Pcydd2BOSy1NDB4FoIXL4xxIK9nshbJ4nF8TPNGsqRAXpmDFHy4FBoCeFgQAvD_BwE [cit. 20. 11. 2023].

² Možnosť študovať na viacerých popredných univerzitách bolo pre Františka Hrušovského dôležitou životnou skúsenosťou, ktorá ovplyvnila jeho ďalší vedecký vývin. Na Karlovej univerzite v Prahe bolo štúdium histórie vrátane filozofie a výkladu dejín z hľadiska ideológie čechoslovakizmu poznačené pozitivistickými prúdmi západného liberalizmu. V tom čase tu pôsobil ešte významný český historik Josef Pekař, stúpenec Gollovej pozitivistickej školy, pričom sám vytvoril na týchto základoch novú koncepciu československých dejín v súlade s ideológiou čechoslovakizmu. Na Jagelovskej univerzite v Krakove zase počúval prednášky rovnako tiež pozitivistu Wladysława Semkovicza. Následne na Univerzite Komenského v Bratislave chodil na prednášky čechoslovakistu Václava Chaloupeckého, ktorý sa zameriaval na obdobie starších českých a slovenských dejín a bol stúpencom J. Pekařa. Popritom navštevoval prednášky iného čechoslovakistu Alberta Pražáka. Bližšie pozri ŠTILLA, Miloš. *František Hrušovský (1903 – 2003)*. Dolné Lovčice, Kláštor pod Znievom, 2002, s. 29.

³ František Hrušovský pochádzal z katolíckej rodiny a zostal aj po celý život hlboko veriacim katolíkom. Veľmi ho zaujala história prvého slovenského katolíckeho patronátneho reálneho gymnázia v Znieve. Preštudoval mnohé staršie aj novšie napísané novinové i časopisecké články, ktorých vydanie neraz siahalo ešte do šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov devätnásteho storočia. Podľa názoru Miloša Štilla najväčší dosah na rozhodnutie Františka Hrušovského malo historické dielo Konštantína Čulena s názvom *Roky slovenských*

v septembri toho roku, že nastúpi na miesto stredoškolského profesora na gymnázium v Kláštore pod Znievom. Dokonca v tom istom mesiaci sa mu podarilo aj vstúpiť do tamojšieho profesorského zboru.⁴ V danom čase bol riaditeľom znievskeho gymnázia vedec európskeho významu univerzitný profesor Ján Lendvai-Lušniak.⁵

V septembri 1929 prišiel František Hrušovský ako 26-ročný nádejný profesor na znievske gymnázium, aby tu začal svoju dlhú a bohatú pedagogickú prácu. Na znievskom gymnázium pôsobil v časovom rozpätí od septembra 1929 do januára 1945 a práve tieto roky znievskeho pobytu sa považovali za najplodnejšie a najkrajšie roky jeho života. Mal bezpodmienečne všetky predpoklady na to, aby sa z neho vyprofiloval výborný stredoškolský profesor a historik. V čase od septembra, oficiálne od 1. októbra 1929 do konca júna 1931 pôsobil František Hrušovský v pozícii stredoškolského profesora znievskeho gymnázia. Vyučoval dejepis, zemepis, vlastivedu a latinčinu.⁶ Súčasne bol správcom profesorskej knižnice.⁷ Po svojom nástupe na gymnázium v Kláštore pod Znievom zo začiatku venoval všetok svoj čas prípravám na vyučovacie hodiny, čoho

nádejí a sklamaní. Slovenské študentské tragédie, ktoré ho len utvrdilo v správnosti výberu pracovného miesta na gymnázium v Kláštore pod Znievom. Len v stručnosti uvedme, že Konštantín Čulen venoval znievskému gymnázium celú druhú časť tohto diela, ktorú nazval Päť rokov znievskeho gymnázia. Túto uvedenú druhú časť ďalej podrobnejšie rozdelil na dve podkapitoly: Prvý rok znievskeho gymnázia, Znievske gymnázium a slovenský národný život. Na základe toho pozorujeme, že Konštantín Čulen tiež chápal sociálny význam znievskeho gymnázia v širšom historicko-spoločenskom kontexte doby. Podrobne rozpracoval na jednej strane priebeh zakladania a organizáciu štúdia vrátane učebného plánu, zloženie profesorského zboru, na druhej strane sledoval pomer znievskeho gymnázia voči ostatným gymnáziám a vo vzťahu k spoločnosti vrátane sociálneho statusu gymnázia v Kláštore pod Znievom. Prvá časť Čulenovej publikácie sa venovala obdobiu poslovenčeného bansko-bystrického gymnázia a tretia časť osudným rokom 1874, kde autor spracoval úsilie o záchranu slovenských gymnázií a nakoniec priebeh ich zatvorenia vtedajšou vládnucou maďarskou mocou. Bližšie k týmto témam pozri ČULEN, Konštantín. *Roky slovenských nádejí a sklamaní*. Bratislava : Ústredie slovenského katolíckeho študentstva, 1932. Toto Čulenovo dielo malo na Františka Hrušovského taký hlboký dosah, „že svoje rozhodnutie prísť do Znieva nezmení, lebo v tejto škole, jej histórii a mimoriadnom význame spoznal práve tie hodnoty, ktoré chcel aj sám realizovať: vysokú odbornosť, národný a kresťanský duch. Mimoriadne ho fascinovala osobnosť Martina Čulena a jeho moderný priekopnícky učebný program, pomocou ktorého z gymnázia urobil prvé reálne gymnázium v Uhorsku s nevšedným odborným kreditom, čo uznala aj samotná uhorská vláda“. ŠTILLA, Miloš. František Hrušovský (1903 – 2003), s. 16-7.

⁴ František Hrušovský sa ako vysokoškolský študent histórie a geografie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave zúčastnil na exkurzii v Matici slovenskej v Martine. Počas cesty študenti navštívili Kláštor pod Znievom a jeho historické gymnázium. Odhaduje sa, že práve pri tejto príležitosti riaditeľ gymnázia Ján Lendvai-Lušniak ponúkol mladému študentovi Hrušovskému miesto profesora na gymnázium. Túto ponuku okamžite prijal. Bližšie pozri ŠTILLA, Miloš. *František Hrušovský (1903 – 2003)*, s. 7.

⁵ ŠTILLA, Miloš. *Znievske gymnázium: k stému výročiu jeho vzniku*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1966, s. 244.

⁶ PARENÍČKA, Pavol. František Hrušovský. In *Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Významní profesori znievskeho gymnázia*. Martin : Muzeálna slovenská spoločnosť, 1994, s. 56-57.

⁷ Podrobné informácie o učiteľskom a riaditeľskom pôsobení Františka Hrušovského nám podávajú najmä výročné správy rímskokatolíckeho slovenského patronátneho verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za konkrétny školský rok. Tieto výročné správy vychádzali pravidelne každoročne, a preto môžeme na základe nich rekonštruovať vyučovaciu činnosť Františka Hrušovského. Bežne vyučoval devätnásť, dvadsať alebo dvadsaťdva hodín týždenne. Latinčinu prestal vyučovať, keď nastúpil do funkcie riaditeľa gymnázia. Vo výročnej správe v školskom roku 1931/1932 sa v zozname profesorského zboru uvádza, že František Hrušovský ako riaditeľ vyučoval predmety dejepis, zemepis, vlastivedu v počte jedenásť hodín týždenne.

dôsledkom musela jeho publicistická a iná vedľajšia aktivita načas ustúpiť do úzadia.⁸ Významnou udalosťou v živote obnoveného znievskeho gymnázia boli prvé maturitné skúšky, resp. v dobovom slovníku skúšky dospelosti či zrelosti v školskom roku 1930/31, pričom písomné skúšky sa konali v dňoch 27., 28. a 29. apríla 1931 a ústne maturitné skúšky v dňoch 22., 23. a 24. júna toho roku pod predsedníctvom Henricha Barteka z Referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.⁹ Vedenie znievskeho gymnázia v príhovore smerujúcom k prvým abiturientom na cestu životom adresovalo medzi inými vecami aj tieto dôležité slová: „Vy však, ktorí teraz opúšťate túto školu a prekračujete prah nového života, nesmiete nikdy zabudnúť, že boli ste žiakmi toho ústavu, posväteného bolestnou tradíciou našej národnej minulosti, toho starého slovenského katolíckeho ústavu, v ktorom i dnes žije nesmrteľný duch Martina Čulena.“¹⁰ Týmito prvými maturitnými skúškami sa gymnázium v Kláštore pod Znievom stalo úplnou strednou školou so všetkými ôsmimi triedami.¹¹

Skutočnosť, že gymnázium v Kláštore pod Znievom malo všetkých osem tried, znamenalo reálne pozitívnu i negatívnu stránku. V pozitívnom svetle sa historické gymnázium, ktorého prvým riaditeľom bol katolícky kňaz Martin Čulen, stalo plnohodnotnou strednou školou, ktorá obnovila svoju činnosť v pôvodných gymnaziálnych priestoroch už 19. marca 1919. V negatívnom svetle to znamenalo, že tieto staré a históriou poznačené priestory gymnázia už čoskoro nevyhovovali kapacitne ani hygienicky veľkému nárastu počtu žiakov. Okrem toho gymnázium v Kláštore pod Znievom bolo od začiatku¹² „trňom v oku“ československým štátnym úradom. Hlavný dôvod spočíval v tom, že pokiaľ pôvodné patronátne martinské a revúcke slovenské gymnázium bolo krátko po svojom obnovení pedagogickej činnosti poštátnené, tak znievske gymnázium zostalo naďalej účinkovať ako patronátne z dôvodu, že si chcelo verne zachovať tradíciu Čulenovho reálneho gymnázia. To sa odzrkadlilo najmä v pestovaní kresťansko-národného slovenského charakteru tohto gymnázia. Následkom toho sa štát, pridŕžajúci sa oficiálne československej národnej jednoty, finančne o gymnázium nestaral a usiloval sa ho ako nežiaduce z dôvodu odmietania ideológie čechoslovakizmu i zrušiť. Všetku starosť o gymnázium preto zobral na svoje plecia patronátny výbor, ktorý bol rozhodujúcim orgánom pre všetky jeho existenčné otázky. Schádzal sa raz do mesiaca a len jemu sa zodpovedalo vedenie školy a tým i celý stredoškolský profesorský zbor. V súvislosti s rozvojom znievskeho gymnázia a neskoršími aktivitami Františka Hrušovského je

Naďalej zostával správcom profesorskej knižnice. Bližšie pozri *VIII. výročná zpráva r. k. patr. slovenského verejného reálneho gymnázia v kláštore pod Znievom za školský rok 1931 – 1932*. Ružomberok : Lev, s. 10.

⁸ PARENÍČKA, Pavol. František Hrušovský, s. 57.

⁹ *VII. výročná zpráva rím. kat. patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1930 – 31*, s. 24-25.

¹⁰ *VII. výročná zpráva rím. kat. patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1930 – 31*, s. 3.

¹¹ PARENÍČKA, Pavol. František Hrušovský, s. 57.

¹² Zo všetkých troch slovenských patronátnych gymnázií bolo práve znievske gymnázium obnovené ako prvé. Svoju pedagogickú činnosť znovu obnovilo už 19. marca 1919. Nasledovalo martinské gymnázium, ktoré bolo obnovené 5. októbra 1919. Ako posledné opätovne svoju aktivitu vyvíjalo revúcke gymnázium od 16. februára 1920.

potrebné poukázať na zriadenie alumnea pre najchudobnejších žiakov v miestnom sirotinci v školskom roku 1924/1925. Ostatní žiaci boli ubytovaní v rodinách Znievčanov alebo v susedných dedinách u rodín Lazančanov a Slovančanov.

Situácia sa obrátila k lepšiemu až na konci dvadsiatych rokov, kedy už úplne bezbranný patronát gymnázia adresoval zúfalý list československej vláde a Národnému zhromaždeniu, aby znievske gymnázium bolo prijaté do štátneho rozpočtu na rok 1928 a bolo mu poskytnutých aspoň 60- až 70-tisíc korún. Po tomto prosebnom liste nastali pre znievske gymnázium lepšie časy i napriek tomu, že stále sa ešte objavovali jeho odporcovia. Najviac znievskému gymnáziu pomohol podpredseda senátu Národného zhromaždenia Karol Krčméry a krajinský prezident Jozef Országh. Krajinský výbor roku 1929, teda v roku nástupu Františka Hrušovského, dal prvý raz znievskému gymnáziu dotáciu vo výške 100-tisíc korún. Od toho času gymnázium dostávalo určitú dotáciu každý rok. Tieto skutočnosti v rámci dobového kontextu sú dôležité najmä z dôvodu zložitosti spoločensko-politických podmienok, v akých František Hrušovský vykonával svoju náročnú činnosť stredoškolského profesora a neskôr aj riaditeľa. Inými slovami, rovnako ako v časoch Martina Čulena v Uhorsku, tak aj neskôr v časoch Františka Hrušovského už v prvej Československej republike muselo gymnázium v Kláštore pod Znievom zápasiť o svoje prežitie a slovenské národné presvedčenie. Úspešnou obranou a súčasne nepreniknuteľným štítom znievskeho gymnázia sa stala najmä často zdôrazňovaná historická kontinuita s predchádzajúcim obdobím gymnázia. Dôkazom toho môže byť aj to, že prví maturanti gymnázia, ktorých bolo spolu 32, pochádzali z 26 obcí z rôznych kútov Slovenska. To znamená, že gymnázium v Kláštore pod Znievom nemalo len úzko regionálny charakter, ale skutočne išlo o celoslovenský rozmer.¹³

Začiatok tridsiatych rokov dvadsiateho storočia sa niesol v znamení optimizmu do ďalšej pedagogickej činnosti, pretože gymnázium v Kláštore pod Znievom, ako sme už uviedli, malo otvorené všetky triedy a brány opustili prví abiturienti. Na druhej strane bol zarmucujúci neustále sa zhoršujúci zdravotný stav riaditeľa Jána Lendvaia.¹⁴ V školskom roku 1930/1931 od 1. marca 1931 bol na zdravotnej dovolenke,¹⁵ ale na konci toho istého školského roku sa vzdal funkcie riaditeľa a definitívne opustil gymnázium, pričom odišiel do Prievidze, kde krátko na to 19. augusta 1931 vo veku 50 rokov zomrel. Na uvoľnené miesto riaditeľa od 1. júla 1931 nastúpil 28-ročný František Hrušovský. Už zanedlho po jeho voľbe sa ukázalo, že toto rozhodnutie zo strany patronátneho výboru bolo prezieravé a správne. Hrušovského nástup do funkcie riaditeľa znamenal pre život znievskeho gymnázia začiatok nového obdobia, ktoré sa nieslo v snahe o pozdvihnutie jeho výchovno-vzdelávacej úrovne. Prejavilo sa to v niekoľkých kľúčových oblastiach. Na základe žiadosti riaditeľa Františka Hrušovského boli prijatí ďalší noví pedagógovia. Vo

¹³ ŠTILLA, Miloš. Znievske gymnázium v rokoch 1919 – 1959. In FELIX, Ján (ed.). *Dôveryhodné miesto – Kláštor pod Znievom. Pamätnica vydaná v Roku kresťanskej kultúry 1999 na Slovensku*. Bratislava : Šport Press, Národné osvetové centrum, 1999, s. 166-168.

¹⁴ ŠTILLA, Miloš. Znievske gymnázium: k stému výročiu jeho vzniku, s. 244.

¹⁵ VII. výročná zpráva rím. kat. patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1930 – 31, s. 19.

všeobecnosti môžeme povedať, že v priebehu celého pôsobenia Františka Hrušovského, či už ako stredoškolského profesora, alebo riaditeľa na znievskom gymnáziu, boli súčasťou profesorského zboru vynikajúci odborníci vo svojej aprobácii. Uvádzame len niekoľko mien, napr. výtvarník Juraj Krutek (1927 – 1931), matematik Kornel Ďurana (1927 – 1943), archeológ a historik Vojtech Budinský-Krička (1928 – 1929), jazykovedec Anton Jánošík (1928 – 1930), matematik Ján Štalmašek (1930 – 1940) a ďalší.¹⁶

S pôsobením Františka Hrušovského vo funkcii riaditeľa sa spájalo hlavne vyriešenie dlhotrvajúceho problému s nevyhovujúcimi priestormi gymnázia v Kláštore pod Znievom. Vďaka nim sa dostávalo gymnázium stále do zložitejšieho položenía vzhľadom na neistú budúcu existenciu. Ministerstvo školstva a národnej osvety zaujalo stanovisko, že ak sa v krátkom čase nepostaví nová budova gymnázia, tak onedlho dôjde k jeho zatvoreniu. Argumenty protivníkov sa neprestajne opierali najmä o nevyhovujúcu starú budovu gymnázia Martina Čulena. Okrem toho školské úrady oznámili, že na výstavbu novej školskej budovy neposkytnú vôbec žiadne financie. Pred riaditeľom Františkom Hrušovským stála obrovská zodpovednosť, pretože slovenskou históriou poznačené gymnázium sa ocitlo v nesmierne ťažkom životnom položení. Zásadnou otázkou zostávalo, kde zohnať potrebné financie na výstavbu novej budovy gymnázia. V tejto súvislosti sa predovšetkým ukázalo, aké silné dokázalo byť Hrušovského rozhodnutie. Využil všetky svoje osobné priateľstvá i kontakty na politických činiteľov. Popritom sa nebál osloviť okrem katolíkov tiež evanjelikov, viaceré politické strany, čím prakticky rozvinul širokú kampaň s cieľom nazbierať trojmiliónovú sumu. K tomuto zámeru nemalou mierou prispel aj krajský prezident Jozef Országh. Nakoniec sa podarilo úspešne získať túto značnú finančnú sumu. Vo výročnej správe znievskeho gymnázia v školskom roku 1932/1933 sa hneď za titulnou stranou objavilo vyobrazenie budúcej novostavby. Po prekonaní všetkých administratívnych prekážok bol 28. septembra 1935 slávnostne položený posvätený základný kameň. Tento dejinný akt bol sprevádzaný slávnostnou svätou omšou, speváckym vystúpením žiakov gymnázia, čítaním príhovorov a pozdravných listov. Práce na stavbe prebiehali rýchlo a už na konci roku 1935 bola nová stavba pod strechou. Po zimných mesiacoch sa stavebné práce naplno obnovili, aby sa stihlo – pokiaľ možno – dokončiť budovu do začiatku školského roku 1936/1937.¹⁷ Nakoniec

¹⁶ ŠTILLA, Miloš. Znievske gymnázium v rokoch 1919 – 1959, s. 169.

¹⁷ Dokončiť budovu do začiatku školského roku 1936/1937 tak, aby sa v nej mohlo už vyučovať, sa úplne nepodarilo splniť. Nová budova školy síce bola hotová po stránke stavebnej, ale vnútorné priestory boli ešte prázdne. Z toho dôvodu sa musel nový školský rok začať ešte v starej budove. Tu sa dokonca zaviedlo striedavé vyučovanie, pretože miestnosti starej budovy gymnázia sa stali nepohodlnými a dusnými dôsledkom vysokého nárastu počtu žiakov. Na začiatku októbra 1936 bola väčšina miestností novej budovy gymnázia pripravená na vyučovací proces: „Boli sme si vedomí, že presťahovaním ústavu do novej, modernej, účelne zariadenej a všetkým požiadavkám plne vyhovujúcej budovy nastane v živote nášho ústavu nové obdobie vzrastu a všestranného zdokonalenia. Chceli sme, aby tento medzník v dejinách ústavu stal sa udalosťou, ktorá by primeraným spôsobom zdôraznila význam bohatej tradície ústavu a ostala v pamäti všetkým, ktorí budú svedkami tejto slávnosti.“ Bližšie pozri *XIII. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1936 – 37*. Turčiansky Svätý Martin : Nová kníhtlačiareň v Turčianskom Svätom Martine, s. 9.

slávnosť posvätenia a otvorenia novej budovy gymnázia bola stanovená na nedeľu 11. októbra 1936 v Kláštore pod Znievom.¹⁸

V určitom zmysle slova slávnostnú atmosféru nastávajúcemu otvoreniu novej budovy gymnázia dodala tiež návšteva prezidenta Československej republiky Edvarda Beneša, ktorá sa udiala 26. septembra toho roku o 11.00 hod., keď sa tu zastavil počas cesty z Topoľčianok do Turčianskeho Svätého Martina. Návšteva prezidenta Beneša trvala krátko, len približne dvadsať minút. Zarážajúce na tom všetkom bolo, že počas svojho príhovoru sa nezmienil o novej budove gymnázia, ale o to viac zdôraznil štátny význam československého spoločenstva. Neporovnateľne s tým prebiehalo slávnostné otvorenie novej budovy gymnázia v nedeľu 11. októbra 1936.¹⁹ V Kláštore pod Znievom sa sústredilo obrovské množstvo ľudí, domy v uliciach boli vyzdobené kvetmi, vyvesené boli štátne a národné zástavy, pricestovali mnohí cirkevní i svetskí predstavitelia, návštevníci z celého Slovenska. Z Košíc pricestoval biskup Jozef Čársky, predseda katolíckej školskej rady pre Slovensko. Ďalej tu boli prítomní krajiniský prezident Jozef Országh, správca Matice slovenskej Jozef Škultéty, zástupca ministerstva školstva a národnej osvety Bohdan Zippe, predseda Spolku profesorov Slovákov Anton Mišík a ďalší hostia. Slávnosť sa začala svätou omšou za asistencie banskobystrických bohoslovcov, bývalých žiakov gymnázia. Hlavným celebrantom bol biskup Marián Blaha. Po svätej omši nasledovala posviacka budovy. Po tomto obrade prebiehalo slávnostné odovzdanie budovy gymnázia vedeniu školy, čo sprevádzalo zaplnenie priestranstva v okolí budovy gymnázia žiakmi a ďalšími prítomnými.²⁰

Otvorením novej budovy gymnázia s priestrannými miestnosťami a moderným vybavením sa práve zásluhou riaditeľa Františka Hrušovského zavŕšila najhoršia etapa v dejinách tejto významnej slovenskej vzdelávacej inštitúcie. Do lavíc v triedach novej budovy zasadlo 417 žiakov. Vďaka novej budove sa začal každodenný život na gymnáziu pretvárať a nadobúdať nové kontúry. Bolo len pochopiteľné, že do tohto inovovaného prostredia sa premietali rozmanité aktivity študentov v kultúre, športe a vo verejnom živote. Zo znievskeho gymnázia sa vykryštalizovalo centrum vzdelanosti s celoslovenskou pôsobnosťou a získalo si patričný rešpekt aj medzi ostatnými gymnáziami.²¹ František Hrušovský ešte pred príchodom na gymnázium, ale aj neskôr vo funkcii pedagóga a riaditeľa koncipoval vlastnú filozofiu výchovno-vzdelávacieho procesu, ktorá pozostávala z niekoľkých charakteristických znakov. Zastávame názor, že práve vďaka nim sa znievske gymnázium tak hlboko zapísalo do pamäti študujúcich žiakov a okolitých obyvateľov i vzdialených pozorovateľov. Od začiatku svojho pedagogického pôsobenia František Hrušovský dbal na dôslednosť vo výchovno-vzdelávacom procese, disciplínu voči sebe i žiakom a neskôr aj voči vyučujúcim stredoškolským profesorom. Bol jednoducho

¹⁸ XIII. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1936 – 37, s. 10.

¹⁹ XIII. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1936 – 37, s. 3-7.

²⁰ XIII. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1936 – 37, s. 10-11.

²¹ ŠTILLA, Miloš. Znievske gymnázium v rokoch 1919 – 1959, s. 169.

pedagógom prísneho systému výchovného pôsobenia.²² Niektorí Hrušovského žiaci tvrdili, že bol prísny a so zdvihnutým prstom neprípustil žiadnu lajdáckosť, podvod, prehrešok. Z iného pohľadu ho skúsenosti so zháňaním financií a so stavbou novej budovy len utvrdili v presvedčení, že zložitost' situácie si vyžadovala rýchlu iniciatívu, rozhodnosť a vieru v lepšiu budúcnosť. V tomto ohľade bol František Hrušovský precíznym a systematickým človekom. Dokonca si ako riaditeľ zaviedol tzv. pedagogické kalendárium, kde si dôkladne zaznamenával všetky potrebné informácie.²³ Svojim žiakom odporúčal zaviesť si zase tzv. študentské kalendárium.²⁴

Na druhej strane bol František Hrušovský osobnosťou tolerantnou a solidárnou voči iným konfesiám či národnostiam. Prejavilo sa to napríklad aj tým, že počas slovenského štátu na znievskom gymnáziu po celú dobu vyučoval český profesor zemepisu a dejepisu Ján Stejskal z Ivančíc pri Brne. V jeho profesorskom zbere sa cítili podobne bezpečne agrárnik Milan Hanko, Čech František Duchoň či kritický intelektuál Jozef Felix.²⁵ Okrem toho bol Hrušovský humanistom. To sa odzrkadlilo zvlášť vo vzťahu k chudobným žiakom. Veľmi mu ležalo na srdci, že gymnázium s novou modernou budovou nemalo k dispozícii veľký internát, ktorý by dokázal ubytovať všetkých žiakov. Ako riaditeľovi sa mu podarilo aspoň dohodnúť s rodinami, kde sa stravovali študenti, aby jednému študentovi dávali stravu zadarmo, prípadne mu vymohol aspoň určitú zľavu.²⁶ Najchudobnejší žiaci dostávali bezplatnú stravu v miestnom sirotinci, kde bolo zriadené už spomenuté alumneum. Mnohým žiakom vymohol podporu na stravu a bývanie priamo z prostriedkov patronátu školy. V krajnej núdzi mu nerobilo problém pomôcť aj z vlastných peňazí. Zásluhou toho všetkého si František Hrušovský získal svojich študentov nielen ako prísny a spravodlivý direktor, ale tiež – ako ho prezývali – „otec chudobných“.²⁷ Svedectvo o neprestajnej úcte žiakov voči svojmu riaditeľovi predkladá

²² Milan Kolibiar, absolvent gymnázia v Kláštore pod Znievom, spomínal s odstupom času na Františka Hrušovského v súvislosti s vojenským ťažením Nemecka proti Poľsku: „Keď však nemecká armáda tiahla na Poľsko, po uliciach Kláštora pod Znievom šli nemecké tanky a žiaci vyšli na ulicu, aby ich videli, stál Hrušovský pred bránou gymnázia a každému študentovi, ktorý pozeral na nemecké tanky, dal facu.“ Bližšie k spomienkam Milana Kolibiara na gymnaziálne štúdium v Kláštore pod Znievom pozri KOLIBIAR, Milan. O matematikoch vážne a úsmevne. In FELIX, Ján (ed.). *Dôveryhodné miesto – Kláštor pod Znievom*, s. 172.

²³ František Hrušovský mal ako pedagóg – stredoškolský profesor a neskorší riaditeľ nesmierne veľa pracovných povinností, na ktoré nemohol zabudnúť. Práve vedenie si tzv. pedagogického kalendária mu výrazne pomohlo k tomu, aby nezabudol na žiadne dôležité veci, ktoré si vyžadovali jeho pozornosť alebo priame angažovanie. S precíznosťou si doňho zaznamenával plány návštevy štátnikov, poslancov, významných osobností vedeckého, kultúrneho a spoločenského života, dátumy historických udalostí a osláv, termíny prázdnin, skúšok, výletov, mimoškolské akcie študentov a profesorov, schôdze profesorského zboru, patronátneho výboru, činnosť spolkov a krúžkov, vedenie záznamov o žiakoch, štipendiá, adresy ubytovania žiakov v rodinách obyvateľov Znieva a okolitých obcí, kontroly týchto ubytovní, sociálnu situáciu najchudobnejších, choroby študentov, plány každého čísla gymnaziálneho časopisu *Gaudeamus*, schôdze Samovzdelávajúceho krúžku Martina Čulena a veľa ďalších informácií.

²⁴ ŠTILLA, Miloš. *František Hrušovský (1903 – 2003)*, s. 18-19.

²⁵ KRUŽLIAK, Imrich. Dva oblúky činnosti Františka Hrušovského. In FELIX, Ján (ed.). *Dôveryhodné miesto – Kláštor pod Znievom*, s. 59.

²⁶ KOLIBIAR, Milan. O matematikoch vážne a úsmevne, s. 172.

²⁷ ŠTILLA, Miloš. *František Hrušovský (1903 – 2003)*, s. 19.

zachovalá korešpondencia, napr. blahoželanía k Novému roku: „Spolu vyslovujeme týmto našu hlbokú úctu a vďaku za Vašu otcovskú srdečnosť k nám a sľubujeme podporovať Vás v tak ťažkých a zodpovedných podujatiach Vašich skromnými našimi modlitbami. So srdečným pozdravom, Vaši bývalí i terajší žiaci.“²⁸

František Hrušovský nebol ako stredoškolský profesor a riaditeľ zameraný špecificky len na organizáciu života na gymnázium, ale zaujímal sa aj o trávenie mimoškolského času žiakmi. Popri tom, že robil niekedy kontroly v rodinách, kde boli žiaci ubytovaní, usiloval sa ich získať pre činnosť v spolkoch a krúžkoch. V tomto ohľade sa v Kláštore pod Znievom nachádzalo dostatok príležitostí. Sám František Hrušovský podporoval členstvo stredoškolských profesorov i žiakov v Matici slovenskej, Spolku svätého Vojtecha či v Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Predsa si postupne uvedomoval, že gymnázium v Kláštore pod Znievom bolo dosť vzdialené od vedeckých a iných kultúrnych centier. Stanovil si preto za cieľ vybudovať z gymnázia kultúrno-spoločenské prostredie, ktoré by rozvíjalo a prehľbovalo nielen kontakty medzi žiakmi, ale aj vzájomný vzťah medzi školou a miestnym obyvateľstvom Kláštora pod Znievom. V rámci krúžkovej činnosti najlepšie výsledky dosahoval Samovzdelávací spolok Martina Čulena, ktorý najviac zasiahol do kultúrneho rozvoja gymnázia. Na niektorých miestach sa uvádzalo, že tento spolok založil sám František Hrušovský. Podľa zachovaných výročných správ znievskeho gymnázia sa tento údaj nezdá byť úplne pravdivým, keďže vo výročných správach sa písalo, že tento spolok vznikol v školskom roku 1925/1926, teda ešte pred príchodom Hrušovského. Na druhej strane je určite pravdou, že František Hrušovský dodal spolku novú silu na ďalšie účinkovanie, pretože už ako začínajúci stredoškolský profesor sa od začiatku zúčastňoval na spoločných stretnutiach. Dokonca po jeho nástupe do funkcie riaditeľa si valné zhromaždenie spolku v školskom roku 1931/1932 zvolilo nové zloženie výboru: „... že tento výbor mohol dosiahnuť takých uspokojivých výsledkov, možno ďakovať p. riaditeľovi Fr. Hrušovskému, ktorý na každej schôdzi krúžku bol prítomný, činne zasahoval do práce členov, dával rady a pokyny a so zriedkavým záujmom sledoval každý krok na poli samovzdelávania žiactva.“²⁹ Všestranná činnosť spolku nemala obdobu na vtedajších slovenských gymnáziách. Počas spoločných stretnutí sa riešili otázky lingvistiky, literatúry, filozofie, histórie, estetiky, hudby a ďalších oblastí. Z istého historického nadhľadu bohatá činnosť Samovzdelávacieho spolku Martina Čulena s podporou Františka Hrušovského pripomínala skôr aktivity predošlých spolkov ešte

²⁸ Literárny archív Slovenskej národnej knižnice, Martin (LA SNK), f. František Hrušovský (FH), šk. č. 102 A4. Bývalí i terajší žiaci, 30. 12. 1938. Gymnázium v Kláštore pod Znievom navštevovalo veľa chudobných žiakov z rôznych regiónov Slovenska, keďže bolo povestné svojou katolíckou národnou tradíciou a výchovou. František Hrušovský ako pedagóg s kresťanským humánnym myslením sa usiloval napriek svojej prítomnosti dosiahnuť, aby sa všetci žiaci gymnázia cítili v Kláštore pod Znievom čo možno najlepšie a radi spomínali na svoje študentské časy. Aj z toho dôvodu sa podujal obdarovávať na Vianoce tých najchudobnejších a najsilovnejších, ktorým obstaral predvianočný darček v podobe novej knihy: „Cez Vianoce si ju prečítajú a iste si spomenú na neho a budú mu za ňu veľmi povďační. A krásne budú ich Vianoce, veď budú v znamení dvoch svetiel – vianočného a onoho symbolického svetla, vyžarujúceho z dobrej knihy.“ FELIX, Jozef. Vianoce a kniha. In FELIX, Ján (ed.). *Dôveryhodné miesto – Kláštor pod Znievom*, s. 6.

²⁹ VIII. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1931 – 32, s. 21–22.

z čias štúrovcov. Členovia spolku v priebehu stretnutia prednášali svoje prvé literárne práce, referovali o prečítaných knihách, diskutovali o otázkach vedy, umenia a literatúry. Na spoločných stretnutiach boli často prítomní hostia z rôznych spoločenských oblastí, ktorí rozprávali o najrozličnejších témach. Samozrejme, tento spolok organizoval aj večierky koncerty, semináre pre širokú verejnosť.

Ak hovoríme o samovzdelávacích aktivitách na znievskom gymnáziu, nemôžeme obísť školský prázdninový časopis *Gaudeamus*, ktorý vychádzal v časovom rozpätí od júla 1936 do decembra 1940. Napriek tomu, že tento študentský časopis nemal príliš dlhé trvanie, bol dôležitým sprostredkovateľom informácií o živote na gymnáziu a miestom zverejňovania žiackych i učiteľských príspevkov, ktoré pozostávali z veršov, vtipov, cestopisov, noviel, esejí a humoresiek.³⁰ V neposlednom rade tento zväčša študentský časopis sa usiloval spojiť profesorov a žiakov gymnázia s abiturientmi po celom Slovensku, čo zdôraznila aj samotná redakcia: „Stvorením zvláštneho časopisu pre znievskych študentov chceli sme vybudovať medzi ústavom a jeho žiakmi akési pojiťko počas dlhých letných prázdnin. Týmto spôsobom chceme nájsť cestu k našim žiakom roztratených po celom Slovensku, k našim bývalým žiakom, ktorí aj v novom živote po maturite na svoj ústav nezabúdajú a pri každej príležitosti sa k nemu hlásia, chceme umožniť aj žiakom samým, aby aj v dobe prázdnin spojovali ich putá toho úprinného študentského priateľstva, vyrastlého na znievskej pôde.“³¹

Popri všetkých týchto oblastiach osobnosti Františka Hrušovského, ktoré sú s ním úzko späté, treba povedať, že bol symbiózou pedagóga, historika, ale aj geografa. Vo výchovno-vzdelávacom procese presadzoval jednoznačne princíp spoznávania života ľudí na vidieku a v mestách v rôznych regiónoch Slovenska, ale aj v rámci celej Československej republiky. Bol milovníkom a vášnivým organizátorom školských výletov a exkurzií. V centre jeho záujmu po celý život bol hlavne slovenský národ so svojimi dejinami, kultúrou a tradíciou.³² Vyučoval dejepis najmä vo vyšších triedach gymnázia. Podľa spomienok bývalého žiaka gymnázia nebol František Hrušovský len suchopárne upriamený na vedomosti o historických faktoch, pretože okrem nich vyžadoval od svojich žiakov, aby aj poznali dejinné súvislosti. Na to poukazoval na svojich vyučovacích hodinách, keď sa známym voľným krokom prechádzal medzi lavicami. Popritom informoval žiakov o vybraných prameňoch k niektorým udalostiam.³³ Svedectvo o koncepcii výchovy a vzdelávania Hrušovského v neposlednom rade podávali práve názvy tém otázok v maturitných skúškach: *Čo je obsahom slovenských dejín, Slovensko po páde Veľkej Moravy, Uhorský snem a Slováci, Čo žiadali Slováci v minulosti a čo dosiahli vo vlastnom štáte, Vývin štátoprávneho*

³⁰ HRABOVSKÝ, Štefan Ján. Univ. Prof. Dr. Ján Lušniak-Lendvai a univ. Prof. Dr. František Hrušovský – biografia a dielo riaditeľov znievského gymnázia v rokoch 1929 až 1944. In ŠTILLA, Miloš (ed.). *Pamätnica znievskeho gymnázia (zborník z vedeckej konferencie)*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1970, s. 179.

³¹ Na cestu. In *Gaudeamus: prázdninový časopis znievskych študentov*, roč. 1, 1936, č. 1, s. 1.

³² ŠTILLA, Miloš. *František Hrušovský (1903 – 2003)*, s. 20-21.

³³ KOLIBIAR, Milan. O matematikoch vážne a úsmevne, s. 174.

*postavenia Slovenska, Slovensko v prúdoch európskej kultúry, Význam Andreja Hlinku v slovenských dejinách.*³⁴

František Hrušovský pôsobil vo funkcii riaditeľa znievskeho gymnázia počas medzivojnovnej Československej republiky i slovenského štátu, ktorého kontroverzná existencia sa viaže na obdobie a udalosti druhej svetovej vojny. Spoločenská atmosféra po autonómii Slovenska a následne po vzniku samostatného slovenského štátu sa niesla v znamení štátnej samostatnosti. Nebolo teda nič prekvapujúce na tom, že členovia profesorského zboru a žiaci vyjadrovali lojalitu k nastávajúcim časom. Dialo sa to aj vďaka angažovanosti stredoškolských profesorov latinčiny Jána Baraníka a Júliusa Lauberta, ktorí pred budovou gymnázia informovali nastúpené žiactvo o prebiehajúcich dejinných udalostiach a na znak ich súhlasu usporiadali manifestáciu.³⁵ Vznik slovenského štátu okrem všeobecne prevládajúceho nadšenia ponúkol priestor na opätovné navrátenie do histórie znievskeho gymnázia. Jeho často zdôrazňované miesto v národných dejinách od svojho založenia až do vzniku slovenského štátu bolo posudzované v určitej historickej kontinuite s poukazom na svetlé i tmavé stránky národného života Slovákov: „Keďže znievske katolícke gymnázium vedome a zámerne nadväzovalo na svoju minulosť, čerpalo z prameňa svojich národných a kresťanských tradícií a v tomto duchu chcelo vychovávať svoje žiactvo, nemohlo sa tešiť žičlivosti tých, ktorí chceli dostať celý náš národný život do neslovenských a nekresťanských prúdov.“³⁶

Do pomerne pokojného študentského života na gymnáziu v Kláštore pod Znievom zasiahli prebiehajúce okolnosti doby. V dôsledku Viedenskej arbitráže muselo opustiť gymnázium dvadsaťpäť žiakov, ktorých rodičia zostali bývať na území obsadenom Maďarmi. V dôsledku zmenenej politicko-spoločenskej situácie začali prebiehať aj tzv. cenzúrne porady, ktoré vyradňovali zo školských knižníc diela československy orientovaných autorov. Na znievskom gymnáziu prebehla 7. decembra 1938 prvá takáto cenzúrna porada. Pre riaditeľa Františka Hrušovského sa začalo pomerne náročné obdobie. Nielenže v dôsledku mobilizácie sa musel 24. septembra 1938 spolu s ďalšími kolegami pripojiť k svojim vojenským jednotkám (naspäť sa vrátili 15. októbra 1938, prípadne na začiatku decembra po rozpustení vojenských jednotiek), ale 11. novembra 1938 bol povolaný za predsedu slovensko-poľskej delimitačnej komisie a viedol rokovania o úprave slovensko-poľskej hranice.³⁷ Po vyhlásení autonómie Slovenska sa stal poslancom slovenského snemu najskôr v autonómnej Slovenskej krajine a neskôr v slovenskom štáte. Možno práve vďaka rozhladenosti a hlbokkej znalosti svetových, ale najmä slovenských dejín nebol nikdy v područí politiky. Vystihovala ho skôr charakteristika kresťanského a národného intelektuála, pre ktorého mali dôležitý význam úspechy Slovákov v národnej oblasti. Hoci bol už od svojho znievskeho pôsobenia na gymnáziu súčasťou tábora

³⁴ LA SNK, f. FH, šk. č. 102 CH3. Otázky z vlastivedy.

³⁵ *XV. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1938 – 39*, s. 10.

³⁶ *XV. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1938 – 39*, s. 3.

³⁷ *XV. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1938 – 39*, s. 10-11.

autonomistov, naďalej udržiaval veľmi úzke kontakty s Milanom Hodžom a Jozefom Országhom. Vo všeobecnosti politické angažovanie v období rokov 1938 – 1945 mu prinieslo označenie kontroverzná osobnosť, keďže bol poslancom slovenského snemu, ktorý najskôr reprezentoval autonómnu Slovenskú krajinu a ktorý 14. marca 1939 vyhlásil slovenskú štátnu samostatnosť. Spoločne s predsedom slovenského snemu Martinom Sokolom, poslancami Petrom Zaťkom, Gejzom Medrickým, Jozefom Sivákom a ďalšími bol stúpencom umierneného krídla Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a patril do okruhu antihitlerovsky orientovaných poslancov.³⁸

Františkovi Hrušovskému vstup na politickú scénu umožnil oveľa viac sa zúčastňovať na rozhodovaní o nastávajúcej podobe slovenského školstva a kultúry. Ak zoberieme do úvahy všetky funkcie, ktoré zastával počas existencie slovenského štátu, možno sa len pýtať a súčasne obdivovať, kde na to všetko bral potrebný čas. Okrem už zmienených funkcií vykonával tajomníka vedeckých odborov Matice slovenskej, člena ústredného výboru Matice slovenskej, predsedu Miestneho odboru Matice slovenskej v Kláštore pod Znievom, člena výboru Muzeálnej slovenskej spoločnosti, člena Literárno-vedeckého odboru Spolku sv. Vojtecha v Trnave, člena správneho výboru Svoradova v Bratislave, člena skúšobnej komisie pre učiteľstvo na stredných školách pri Slovenskej univerzite v Bratislave, predsedu Vedeckej spoločnosti pre zahraničných Slovákov so sídlom v Bratislave, okresného konzervátora pre Turiec. Napísal niekoľko syntetizujúcich a didaktických diel: *Dunaj, učebnica dejepisu pre slovenské ľudové školy* (1941), *Slovensko v dejinách strednej Európy* (1939), *Slovenské dejiny* (1939), bol spoluautorom diela (spoločne s Jozefom Cincikom a Jozefom Cígerom-Hronským) *Obrázkové dejiny Slovenska* (1942).³⁹

Prebiehajúce politicko-spoločenské zmeny zasiahli vážnejšie aj do života žiakov gymnázia. Nový duch doby bol demonštrovaný divadelnou hrou *Chlapci na stráži* od autora Jána Debnára v podaní členov Samovzdelávacieho krúžku Martina Čulena. Toto predstavenie niekoľkokrát v priebehu školského roka opakovali, aby motivovali žiakov k vstupu do organizácie Hlinkovej mládeže. Konali mnohé študentské aktivity v spolupráci s Hlinkovou mládežou, napr. študentské juniálezy. Vedenie školy pravidelne vysielalo skupinu žiakov, reprezentujúcich znievske gymnázium, na hromadné spoločenské manifestácie s cieľom vyjadriť tak svoju lojálnosť k dobovej politickej situácii. Do organizácie Hlinkovej mládeže vstúpilo v začiatkoch 250 chlapcov, medzi ktorými boli aj žiaci znievskeho gymnázia.⁴⁰ Organizovaním a miestnym veliteľstvom Hlinkovej mládeže bol

³⁸ KRUŽLIAK, Imrich. Dva oblúky činnosti Františka Hrušovského, 59.

³⁹ *XV. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1938 – 39*, s. 18.

⁴⁰ Napriek tomu, že väčšina žiakov znievskeho gymnázia spočiatku prejavila všeobecný súhlas so vznikom slovenského štátu, no postupne v dôsledku objavovania podstaty nacistickej ideológie v podobe zastrasovania a teroru v Protektoráte Čechy a Morava a na frontoch menili svoje názory a zaujali voči propagandistickým a ideologickým aktivitám slovenského štátu pasívny až odmietavý postoj. Prostredie znievskeho regiónu bolo poznačené dlhoročnou tradíciou pevných slovanských vzťahov, medzi ktorými rezonoval najmä kladný vzťah k Rusom. Možno to bolo jedným z dôvodov, prečo sa nepodarilo získať všetkých žiakov do radov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, Hlinkovej gardy či Hlinkovej mládeže. Podľa citovaných správ z dnes už nedochovaného archívu znievskeho gymnázia si vedenie tejto školy údajne sťažovalo na nepochopenie zo

poverený stredoškolský profesor gymnázia Juraj Kohút (aprobácia slovenčina – latinčina). Ten zase navrhol zborovému veliteľstvu svojho kolegu Juliusa Červeného (aprobácia chémia – telocvik) za pobočníka veliteľa. Stredoškolský profesor Karol Kattoš (aprobácia nemecká konverzácia – úvod do filozofie – vlastiveda) sa stal hospodárskym referentom a stredoškolský profesor František Lepp (aprobácia náboženstvo) ako katechét sa stal duchovným radcom. Pred miestne obyvateľstvo Kláštora pod Znievom prvý raz vystúpili v rámci Štefánikových osláv. Hlinkova mládež v Kláštore pod Znievom sa angažovala zväčša v osvetovej oblasti. Popri tom každoročne na začiatku júna usporiadali juniáles, usporadúvali rôzne divadelné predstavenia slovenských divadelných hier. Miestna Hlinkova mládež mala k dispozícii vlastnú hudobnú kapelu. Do jej radov vstúpili predovšetkým členovia študentskej kapely. Kapela Hlinkovej mládeže bola hudobnou vsuvkou pri divadelných predstaveniach. V súvislosti s mimoškolským životom na znievskom gymnáziu treba spomenúť slovenský katolícky skauting. Ten za riaditeľa Františka Hrušovského, zvlášť v čase medzivojnového československého štátu, vykonával bohatú telovýchovnú a kultúrnu činnosť. V rámci porovnania vyvíjali skauti a členovia Hlinkovej mládeže približne rovnaké aktivity. V zmenenej politickej situácii musel slovenský skauting ustúpiť novej organizácii Hlinkovej mládeži. V Kláštore pod Znievom ukončil skauting svoju činnosť 8. decembra 1938 divadelným predstavením – veselohrou *Dobrodružstvo pri obžinkoch* od autora Jána Palárika. Napriek tomu, že divadelné predstavenie zožalo obrovský úspech, nič to nezmenilo na skutočnosti, že „... Toto divadelné predstavenie bolo však aj rozlúčkovým večierkom skautingu so znievskou verejnosťou a so svojím životom. Duch skautský si našiel inú platformu v Hlinkovej mládeži, ktorá sa stala dedičkou skautingu.“⁴¹ Pôvodné študentské organizácie ako slovenský katolícky skauting či hudobná kapela museli ustúpiť novým politickou situáciou žiadaným organizáciám, ktoré niesli meno kňaza a národného buditeľa Andreja Hlinku.

František Hrušovský okrem toho, že napísal syntetickú prácu a niekoľko učebných textov o slovenských dejinách a slovenskej národnej kultúre, vyvíjal dosť aktívnu prednáškovú činnosť po Slovensku. Často si zobral so sebou niekoľko žiakov gymnázia. V obsahu svojich prednášok zdôrazňoval výchovu slovenskej mládeže v kresťanskom a národnom duchu ako budúcej slovenskej inteligencie, ktorá bude zastávať v národe svoje popredné miesto. Z tohto dôvodu zaraďoval otázku výchovy a vzdelávania „... medzi najväčšie národné problémy.“⁴² František Hrušovský po predchádzajúcich a neraz ťažkých skúsenostiach so životom na gymnáziu i napriek radosti z dosiahnutia samostatnej slovenskej štátnosti nebol oduševneným idealistom, práve naopak, bol realitom. Usiloval sa nachádzať problémy v slovenskom školstve a súčasne hľadať reálne možnosti na ich riešenie. Do jeho oblasti záujmu spadali hlavne otázky výchovného pôsobenia na mládež, pričom oddeľoval národnú a štátnu myšlienku: „Mládež možno nadchnúť heslami, ale

strany občanov, ako aj študentov, že sa im nedarilo vo väčších počtoch získať nových členov do Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, Hlinkovej gardy a Hlinkovej mládeže. Archív znievskeho gymnázia. Citované podľa: ŠTILLA, Miloš. *Znievske gymnázium: k stému výročiu jeho vzniku*, s. 234.

⁴¹ XV. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1938 – 39, s. 25-27.

⁴² LA SNK, f. FH, šk. č. 102 F14. Národná a štátna myšlienka vo vyučovaní vlastivedy.

výchova nepotrebuje heslá, lež pevné, jasné a určité zásady. Výchova slovenskej mládeže, ktorá má niesť zodpovednosť za osud národa a jeho štátnej samostatnosti, nemôže sa niesť v znamení vlasteneckých fráz, ktoré svojou prázdnotou nemôžu vplývať na formovanie charakteru nového slovenského človeka. Nová slovenská škola, ktorá pri budovaní základov slovenskej štátnosti má nesmierne dôležitú úlohu, musí mať jasnú predstavu o obsahu národnej a štátnej myšlienky.⁴³ Pozornosť upriamoval na aprobáciu, ktorá bola aj jemu nesmierne blízka: vlastiveda – dejepis – zemepis. Vo všeobecnosti požadoval mať najskôr jasnú predstavu o pojme, a teda obsahu národnej a štátnej myšlienky. Nadväzujúc na to, žiadal hľadať také vhodné výchovné spôsoby a prostriedky, prostredníctvom ktorých sa bude vplývať na vývin národného a občianskeho charakteru študujúcej mládeže. Dôraz kládol obzvlášť na výučbu vlastivedy, ktorá z jeho pohľadu „už svojím obsahom a povahou je najúčinniejším prostriedkom k výchove nového slovenského inteligenta“.⁴⁴ Vyučovanie zemepisu Hrušovský tiež priradľoval k pestovaniu národného vedomia, historickej pamäti a upevňovaniu slovenskej štátnosti v znamení usilovnej práce v oblasti hospodárskej, sociálnej a kultúrnej: „Vlastenecká romantika musí ustúpiť pred reálnym poznávaním možností, ktoré územie Slovenska poskytuje tvorivým silám nášho národa. Láska k vlasti musí mať pevný základ v poznaní, že slovenská pracovitosť môže na tomto území stvoriť podmienky šťastného slovenského života.“⁴⁵

Ako pedagóg a riaditeľ, poslanec slovenského snemu, teda vysokopostavená osobnosť, sa obával germanizačných snáh a vôbec dosahu nacistickej ideológie na slovenskú kultúru. Pred svojimi žiakmi na znievskom gymnázii o Hlinkovi Hrušovský povedal, „že mal šťastie, že sa nedožil štátu, ktorý je pod ochranou Nemcov, lebo ak by žil, bol by buď v base, buď v blázninci.“⁴⁶ Nesúhlasil, aby táto cudzia, neslovanská, ideológia prenikala do slovenského prostredia, ktorá bola charakteristická vlastnými špecifikami. Na základe toho sa usiloval koncipovať vlastný ideový program, prostredníctvom ktorého sa mala rozvíjať slovenská kultúra a školstvo s úmyslom dosiahnuť zdravý rozvoj duchovného života v slovenskom štáte so značnou podporou cirkevných štruktúr.⁴⁷ Vo svojej prednáške s názvom *Národná a štátna myšlienka vo vyučovaní vlastivedy* to vyjadril nasledovne: „V mládeži treba pestovať zmysel pre zdravú národnú tradíciu a treba sa vyhýbať všetkým falošným tradíciám, nezdravým fikciám, ktoré skresľujú historickú skutočnosť, a preto nemôžu tvoriť základ vzdelania a výchovy.“⁴⁸

Rozhodne odmietal uznať tézu, že slovenská štátnosť vznikla len vďaka medzinárodným politickým udalostiam s prispením nacistického Nemecka. Ved' nakoniec toto svoje stanovisko vyjadril prvými riadkami úvodného slova v najznámejšom diele *Slovenské dejiny*: „Slovenský národ po dlhom tisícročí začína budovať podmienky svojho nového života v slobodnom slovenskom štáte. Slovenská republika nevznikla len z búrlivých udalostí, ktoré v posledných časoch otriasali základmi strednej Európy,

⁴³ LA SNK, f. FH, šk. č. 102 F14. Národná a štátna myšlienka vo vyučovaní vlastivedy.

⁴⁴ LA SNK, f. FH, šk. č. 102 F14. Národná a štátna myšlienka vo vyučovaní vlastivedy.

⁴⁵ LA SNK, f. FH, šk. č. 102 F14. Národná a štátna myšlienka vo vyučovaní vlastivedy.

⁴⁶ KOLIBIAR, Milan. O matematikoch vážne a úsmevne, s. 174.

⁴⁷ ŠTILLA, Miloš. *František Hrušovský (1903 – 2003)*, s. 22.

⁴⁸ LA SNK, f. FH, šk. č. 102 F14. Národná a štátna myšlienka vo vyučovaní vlastivedy.

rodila sa v storočiach práce, bojov, utrpenia, obetí a túžob všetkých slovenských pokolení, ktoré od úsvitu slovenských dejín žili a umierali na tejto posvätej pôde pod Tatrami. Treba si uvedomiť cenu našej národnej slobody, aby sme vedeli sústrediť všetky svoje hmotné a mravné sily na budovanie a upevnenie obnoveného slovenského štátu, v ktorom chceme zabezpečiť svoju budúcnosť, dôstojnú kultúrneho národa.⁴⁹ František Hrušovský nielen ako historik, ale aj ako pozorovateľ politickej scény v domacom i zahraničnom kontexte usudzoval, že vznik slovenského štátu bol spätý s dramatickými okolnosťami, ale naďalej bol presvedčený o svojej filozofii dejín: „Ako každá prítomnosť je iba výsledkom a pokračovaním minulosti, i slovenská štátna samostatnosť je prirodzeným plodom dejinného vývinu našich národných osudov. Ak túto prirodzenú organickú súvislosť niekto nechápe, to ešte nedáva mu právo, aby ju popieral.“⁵⁰

V poňatí Hrušovského chápania vývoja národných dejín boli zlomové udalosti – autonómia a vznik slovenského štátu – vyvrcholením situácie, kedy sa mohla použiť revolučná prudkosť dejinných síl (skúseností z minula) dlhodobo utlačovaného slovenského národa túžiaceho po slobodnom národnom živote. Takýmto spôsobom do istej miery ospravedlňoval rozpad česko-slovenského štátu, prípadne iné náhle nepremyslené činy slovenskej vládnucej moci. Z obsahu jeho prednášok môžeme vydedukovať, že na jednej strane sám bol zástancom slovenskej štátnosti, no na druhej strane mal reálny pohľad na veci a vedel, že v slovenskom národe sú jedinci alebo skupiny ľudí, ktorí majú rezervovaný či priamo odmietavý názor na udalosti späté s vytvorením slovenskej štátnosti. Toleroval ich stanovisko aj napriek tomu, že pevne veril, že postupne dôjde k zmene: „Niet pochybností, že aj takíto slovenskí ľudia, ktorí z rozličných príčin zaostali vo svojom národnom vývine a nevedia spôsob a tempo svojho myslenia prispôbiť dynamike nových potrieb slovenského národného života, i keď nechápu, aspoň tušia historickú veľkosť slovenskej prítomnosti, stelesnenú v slovenskej štátnej samostatnosti.“⁵¹

V Hrušovského koncepcii národa zohrávalo dôležité miesto spoločné jednotné myslenie, kedy sa členovia národa majú usilovať o upevňovanie slovenskej štátnosti a národnej kultúry. V tomto smere od každého jedinca v národe vyžadoval, aby pochopil svoju úlohu, našiel svoje miesto v národnom spoločenstve a uvedomil si svoju osobnú zodpovednosť za vývoj slovenského života. Na základe uvedených textov môžeme pozorovať, že hlavným zámerom Františka Hrušovského sa stalo nielen vytýčenie hlavných úloh vrátane smerovania kultúry a školstva v novovytvorenom štátnom usporiadaní, ale rovnako za pomoci historickej kontinuity v dejinách Slovákov potvrdiť legitimitu vzniku slovenského štátu. Jednoznačne si uvedomoval napätú medzinárodnú situáciu a na základe toho usudzoval, že slovenský národ v samostatnom štáte ako nevelké národné spoločenstvo v strednej Európe by sa mal v prvom rade sústrediť na utužovanie korektných vzťahov s okolitými susediacimi štátmi. To považoval za základ národnej a štátnej bezpečnosti z hľadiska geopolitického charakteru slovenského územia. Už zmienená historická kontinuita v dejinách slovenského národa sa prejavovala v tom ohľade, že za

⁴⁹ HRUŠOVSKÝ, František. *Slovenské dejiny*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1940, s. 5.

⁵⁰ LA SNK, f. FH, šk. č. 102 G25. Slovenská štátnosť a slovenská kultúra.

⁵¹ LA SNK, f. FH, šk. č. 102 G25. Slovenská štátnosť a slovenská kultúra.

prvú slovenskú štátnosť považoval Veľkú Moravu z deviateho storočia a následne prvú Slovenskú republiku z rokov 1939 – 1945 za opätovné obnovenie slovenskej štátnosti. Dlhé historické obdobie medzi tým chápal ako obdobie útlaku a neprestajného boja o znovunastolenie slovenskej štátnosti. Konkrétne historické obdobia hodnotil kriticky z pohľadu ich temných a svetlých stránok. Územie Veľkej Moravy v znamení slovenskej štátnosti vyzdvihol vzhľadom na stretnutie západného a východného kresťanstva. Zásadne pozitívne hodnotil, že Slováci a slovenské územie sa síce s oneskorením, ale predsa vždy dostávali do kontaktu so všetkými myšlienkovými prúdmi a tým zostávali, aj bez štátnej samostatnosti, v trvalom zväzku so západoeurópskou vyspelou kultúrou. Bezpodmienečne najsilnejším spojivom zostávalo vždy kresťanstvo.⁵²

O teórii vyučovania a metodiky dejepisu, prípadne vlastivedy v podaní filozofie Františka Hrušovského mohli by sme toho veľa povedať. Ide o pomerne širokú a zložitú oblasť, ktorá môže byť námetom pre osobitnú vedeckú štúdiu. Osobne si však myslíme, že jeho názory na teóriu a metodiku vyučovania dejín najlepšie sumarizujú ním písané riadky v úvode k Slovenským dejinám, kde vyzdvihol hlavný význam vyučovania dejepisu s presahom aj do našej súčasnej doby: „Každý kultúrny národ zhromažďuje a s úctou opatruje predovšetkým pamiatky po svojich predkoch, aby poznal svoju národnú minulosť. Všetky národy čerpajú zo svojej minulosti poučenie a povzbudenie do novej práce za svoju budúcnosť. Vzdelané národy často sa odvolávajú na svoje dejiny, a najmä v ťažkých časoch vracajú sa k svojej minulosti, aby posilnili svoj národný život a aby z prameňov histórie čerpali vieru pre svoju budúcnosť. Dejiny slovenského národa podávajú nám obraz života, slávy, bojov a utrpenia našich predkov v minulosti. Slovenský národ musí poznávať svoju minulosť, aby sa z nej učil pre svoju prítomnosť. Slovenské dejiny sú prameňom, z ktorého budeme čerpať poučenie, povzbudenie, odvahu i vieru do práce a do bojov za istú a šťastnú budúcnosť slovenského národa a našej slovenskej vlasti.“⁵³ Tieto slová, dovoľme si povedať, tvoria určujúce piliere pedagogickej činnosti Františka Hrušovského, ktoré sa usiloval zdôrazňovať aj vo svojich vedeckých publikáciách, odborných prednáškach a najmä v učebniciach dejepisu. Ako pedagóg a historik v jednej osobe s radosťou prijal vznik slovenského štátu na kresťanských a národných základoch.

V priebehu Slovenského národného povstania František Hrušovský zostal v Kláštore pod Znievom a dokonca chcel ponúknuť svoje služby Okresnému revolučnému národnému výboru v Martine. Jeho služby povstalecké orgány odmietli kvôli mandátu poslanca slovenského snemu: „Samozrejme, že revolučné orgány ľudu nemohli prijať Hrušovského pomoc, lebo jeho politické exponovanie za slovenského štátu ho silne kompromitovalo.“⁵⁴ Od veliteľa partizánskeho oddielu Slovan dostal záruku bezpečnosti, len sa nemal ukazovať príliš na verejnosti. V tom čase sa venoval hlavne pokračovaniu v písaní *Pamätná kniha Znieva*. Školský rok 1944/1945 bol dramatickým rokom v živote znievskeho gymnázia. Následkom prebiehajúcich vojenských operácií sa vyučovanie začalo až 30. októbra

⁵² LA SNK, f. FH, šk. č. 102 F 20. Politická úloha slovenského národa.

⁵³ HRABOVSKÝ, Štefan Ján. Univ. Prof. Dr. Ján Lušniak-Lendvai a univ. Prof. Dr. František Hrušovský – biografía a dielo riaditeľov znievskeho gymnázia v rokoch 1929 až 1944, s. 179.

⁵⁴ ŠTILLA, Miloš. *Znievske gymnázium: k stému výročiu jeho vzniku*, s. 235.

1944 a do Vianoc nebolo prerušené. Po vianočných prázdninách sa od 8. januára 1945 nepretržite vyučovalo len v siedmej a ôsmej triede. V piatej a šiestej triede len niekoľko dní v mesiaci. Prvý polrok skončil sice štandardne 31. januára 1945, ale potom bolo vyučovanie úplne prerušené a priestory gymnázia sa zmenili na nemecký vojenský lazaret. Len s veľkými ťažkosťami bolo možné zrealizovať v dňoch od 12. do 23. februára 1945 maturitný kurz pre žiakov ôsmeho ročníka. Maturitné skúšky dospelosti už prebehli bez riaditeľa Františka Hrušovského – písomné 24. februára a ústne 3. marca. Skúšky z 37 kandidátov zložilo 36.⁵⁵ V závere vojny František Hrušovský spolu s manželkou napriek istým sľubom o zaručení bezpečnosti miestnym partizánskym veliteľom opustili v januári 1945 (podľa záznamu v zápisnici znievského gymnázia František Hrušovský 1. februára 1945 odišiel na neznáme miesto)⁵⁶ gymnázium v Kláštore pod Znievom, kde pôsobil ako riaditeľ najdlhšie spomedzi všetkých riaditeľov – spolu 14 rokov.

Po príchode do Bratislavy bol 9. februára 1945 vymenovaný za riadneho univerzitného profesora slovenských dejín na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity. Bola to najväčšia odmena za jeho celoživotnú prácu pedagóga a historika v prospech slovenského ľudu. Keď potom nakoniec v marci 1945 opúšťal aj s matičnou delegáciou územie Slovenska, stretol sa údajne ešte v Skalici s jedným obyvateľom Znieva, po ktorom odkázal žiakom a obyvateľom Znieva: „Prosím Vás, odkážte Znievčanom a celému národu, že som ho nezradil, že som žil a pracoval pre jeho dobro. S bolesťou v srdci opúšťam rodnú zem, ale budem pre ňu pracovať až do svojej smrti. Pozdravte mojich študentov, nech nezúfajú...“⁵⁷ Kláštor pod Znievom spolu s gymnáziom boli obsadené sovietskymi a rumunskými jednotkami 10. apríla 1945. Vyučovanie na gymnázium znova začalo 2. mája 1945, ale len s veľkými ťažkosťami, pretože na gymnázium zostalo len sedem stredoškolských profesorov. Postupne sa z vojenskej služby vracali aj ostatní vyučujúci.⁵⁸

František Hrušovský ako stredoškolský profesor a riaditeľ pôsobil na gymnázium v Kláštore pod Znievom pomerne dlhé obdobie v rokoch 1929 – 1945. Za ten čas pozdvihol gymnázium na úroveň historicky slávnych čias pod direktorstvom Martina Čulena. Podarilo sa mu vybudovať novú modernú budovu gymnázia, ktorá postavila túto vzdelávaciu inštitúciu na úroveň iným vyspelým štátnym a cirkevným školám v Československej republike. Vďaka obnovenému štatútu patronátneho cirkevného gymnázia po vzniku Československej republiky bolo nútené čeliť mnohým prekážkam vo výchovno-vzdelávacej činnosti, ale na druhej strane mohlo Čulenovo gymnázium nadviazať na tradície a dejiny slovenských predkov v znamení kresťanskej národnej kultúry. Direktorstvo Františka Hrušovského charakterizovalo zlaté obdobie Patronátneho rímskokatolíckeho reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom. Po jeho odchode nastúpili do funkcie riaditeľa ďalší – Ján Cachovan (1945 – 1953), Ján Držiak (1953 – 1955), Jozef Šarlina (1955 – 1959). V nasledujúcich obdobiach, po roku 1945, začalo gymnázium postupne upadať a spreneverovať sa svojmu kresťansko-národnému poslaniu. V roku 1945 ako všetky ostatné

⁵⁵ XXI. výročná zpráva. Štátne gymnázium v Kláštore pod Znievom za školský rok 1944 – 45 a 1945 – 46, s. 9.

⁵⁶ XXI. výročná zpráva. Štátne gymnázium v Kláštore pod Znievom za školský rok 1944 – 45 a 1945 – 46, s. 8.

⁵⁷ ŠTILLA, Miloš. *František Hrušovský (1903 – 2003)*, s. 13.

⁵⁸ ŠTILLA, Miloš. *Znievske gymnázium: k stému výročiu jeho vzniku*, s. 235; XXI. výročná zpráva. Štátne gymnázium v Kláštore pod Znievom za školský rok 1944 – 45 a 1945 – 46, s. 235.

školy bolo poštátne, čo do určitej miery kladne privítali hlavne stredoškolskí profesori, pretože v poštátne videli zabezpečenie gymnázia pre ďalšiu existenciu. O krátky čas roku 1948 založili na gymnázium Československý zväz mládeže. Súhlas s februárovými udalosťami 1948 sa odzrkadlil celoškolskou manifestáciou. Pôvodné ideové poslanie znievskeho gymnázia sa stále viac dostávalo do úzadia pod tlakom vládnuceho režimu na čele s vedúcou komunistickou stranou. Určite nebolo len náhodou, že na gymnázium ešte roku 1948 založili jeden z prvých marxisticko-historických krúžkov so svojou vlastnou samosprávou, ktorá mala žiakov viesť k novému pokrokovému chápaniu vývoja socialistickej spoločnosti, pričom bolo v opozícii s tým predchádzajúcim. Marxistické myslenie sa malo etablovať tak v školskom, ako aj v mimoškolskom prostredí. Vládnuca moc týmto krokom nielen že naštrbila pevný kresťansko-národný základ historického znievskeho gymnázia, ale vážne zasiahla aj do historickej pamäti a národného vedomia slovenskej spoločnosti s cieľom ich degradácie v prospech nového komunistického náhľadu. Závažnou ranou pre štatút gymnázia sa stalo roku 1949 rozpustenie Patronátneho spolku rímskokatolíckeho patronátneho reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom na základe nariadenia Povereníctva vnútra č. 34.123/1. – III/2 1948. Týmto vládnym rozhodnutím sa skončilo obdobie fungovania gymnázia ako patronátnej súkromnej školy. Posledný zničujúci úder prišiel roku 1959, kedy gymnázium po školskej reforme roku 1953 už ako jedenásťročná všeobecno-vzdelávacia stredná škola bolo z neznámych príčin a dôvodov z historického Kláštora pod Znievom premiestnené do Turčianskych Teplíc.⁵⁹ Napriek skutočnosti, že gymnaziálny život z Kláštora pod Znievom na konci päťdesiatych rokov dvadsiateho storočia zanikol, môže byť aj s odstupom času tento náš príspevok hodnoverným svedectvom o neutíchajúcej spomienke na znievske gymnázium a jeho hneď po Martinovi Čulenovi najslávnejšieho direktora Františka Hrušovského.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Archívne pramene

Literárny archív Slovenskej národnej knižnice, Martin, f. František Hrušovský

Publikované pramene

VII. výročná zpráva rím. kat. patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1930 – 31.

VIII. výročná zpráva r. k. patr. slovenského verejného reálneho gymnázia v kláštore pod Znievom za školský rok 1931 – 1932.

XIII. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1936 – 37.

XV. výročná zpráva rímskokatolíckeho patronátneho slovenského verejného reálneho gymnázia v Kláštore pod Znievom za školský rok 1938 – 39.

XXI. výročná zpráva. Štátne gymnázium v Kláštore pod Znievom za školský rok 1944 – 45 a 1945 – 46.

⁵⁹ ŠTILLA, Miloš. *Znievske gymnázium: k stému výročiu jeho vzniku*, s. 235-237.

Dobové periodiká

Gaudeamus, 1936

Literatúra

ČULEN, Konštantín. *Roky slovenských nádejí a sklamaní*. Bratislava : Ústredie slovenského katolíckeho študentstva, 1932.

FELIX, Jozef. Vianoce a kniha. In FELIX, Ján (ed.). *Dôveryhodné miesto – Kláštor pod Znievom. Pamätnica vydaná v Roku kresťanskej kultúry 1999 na Slovensku*. Bratislava : Šport Press, Národné osvetové centrum, 1999.

HRABOVSKÝ, Štefan Ján. Univ. Prof. Dr. Ján Lušniak-Lendvai a univ. Prof. Dr. František Hrušovský – biografia a dielo riaditeľov znievského gymnázia v rokoch 1929 až 1944. In ŠTILLA, Miloš (ed.). *Pamätnica znievskeho gymnázia (zborník z vedeckej konferencie)*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1970, s. 173-182.

HRUŠOVSKÝ, František. *Slovenské dejiny*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1940.

HRUŠOVSKÝ, František. *Slovenské obrázkové dejiny*. Kežmarok : Torden, Tartaria, 2017.

KOLIBIAR, Milan. O matematikoch vážne a úsmevne. In FELIX, Ján (ed.). *Dôveryhodné miesto – Kláštor pod Znievom. Pamätnica vydaná v Roku kresťanskej kultúry 1999 na Slovensku*. Bratislava : Šport Press, Národné osvetové centrum, 1999, s. 172-177.

KRUŽLIAK, Imrich. Dva oblúky činnosti Františka Hrušovského. In FELIX, Ján (ed.). *Dôveryhodné miesto – Kláštor pod Znievom. Pamätnica vydaná v Roku kresťanskej kultúry 1999 na Slovensku*. Bratislava : Šport Press, Národné osvetové centrum, 1999, s. 58-62.

PARENÍČKA, Pavol. František Hrušovský. In *Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Významní profesori znievskeho gymnázia*. Martin : Muzeálna slovenská spoločnosť, 1994, s. 56-63.

ŠTILLA, Miloš. *František Hrušovský (1903 – 2003)*. Dolné Lovčice, Kláštor pod Znievom, 2002.

ŠTILLA, Miloš. *Znievske gymnázium: k stému výročiu jeho vzniku*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1966.

ŠTILLA, Miloš. Znievske gymnázium v rokoch 1919 – 1959. In FELIX, Ján (ed.). *Dôveryhodné miesto – Kláštor pod Znievom. Pamätnica vydaná v Roku kresťanskej kultúry 1999 na Slovensku*. Bratislava : Šport Press, Národné osvetové centrum, 1999, s. 166-170.

Mgr. Jaroslav Durec, PhD.
Slovenský historický ústav Matice slovenskej
Grösslingová 23
812 51 Bratislava, Slovakia
jaroslav.durec@matica.sk